

10 (250).
ARTAŞES BALABANYAN'IN HİKÂYESİ
(1926, Musadağ doğumlu)
BABAMIN ANLATTIKLARI

Babam Movses Balabanian bana anlatmıştı ki, Frenklerin ordusu Türklere saldırdığı zaman, bizim Arakel zaman zaman, bazen kısa, bazen ise uzun bir süre için ortadan kayboluyormuş... Ben kendisini, bir yere gittiği zaman beni haberdar etmesi ya da yalnız gitmemesi için uyarıyordum. Bir akşam baktım ki Arakel ortalıkta yok. Çocuklardan hiçbiri de onun nereye gittiğinden haberdar değildi. Vakit gece yarısına yaklaşmıştı. Tam da gidip onu aramaya karar vermişken, uzaktan onun ayak seslerini duydum. Arakel altında büyük çiviler bulunan Fransız askeri ayakkabıları giyerdi; o çiviler ayakkabının topuğuna at nalı gibi, yuvarlak bir şekilde çakılmıştı. Arakel yürüdüğü zaman, bizim Kevork: "Kör at geldi; kör at gitti" derdi...

Günün birinde Arakel, Bitias köyüne gidip ne olup bittiğini anlamak istiyor. Karanlık bastırıyor ve o safça, köy yolundan dağa tırmanmaya başlıyor. Köyün ucuna yaklaştığında, aniden Türk askeri nöbetçileri sesleniyorlar. "Hey! Kimsin? Dur!" Bizim Arakel ise sesin geldiği yöne doğru karanlıkta ateş ediyor.

Vurulan askerin "Yandım anam!" şeklindeki feryadı duyuluyor.

Arakel yolda koşmaya başlıyor. Az sonra, başka bir yerde, düşman durması için yeniden sesleniyor: "Kimdir gelen?" Arakel o yöne doğru da ateş ediyor ve burada da birisini öldürüyor ve daha hızlı koşmaya başlıyor. Aynı hikâye üçüncü kez tekrarlanıyor; Arakel üç asker öldürüyor. Bu sefer kafası çalışmaya başlıyor ve kendisine doğru yoldan gitmemesi gerektiğini söylüyor. Sonunda yoldan ayrılıyor ve büyük zorlukları yendikten ve uzun süre eziyet çektikten sonra, zar zor gelip yanımıza ulaşıyor ve o olaydan sonra artık tek başına hiçbir yere gitmiyor.

O gece, o kesimdeki Türk birliklerinde panik baş gösteriyor. Onlar Fransız Ordusu'nun Türk nöbetçi noktalarına karşı saldırıya geçtiği haberini yayıyorlar ve hepsi de panik içinde mevzilerini bırakıp kaçıyorlar.

Daha sonra bir Türk şunları anlatmıştır: "Ben o dönemde bağlantı subayıydım ve emrimdeki askerlerle Bitias-Sandrank yollarını gözlüyordum. O gece ben Bitias'ın merkezine, bizim binbaşının yanına gitmiştim. Saat 11 sularıydı; aniden iki asker nefes nefese odama girip Fransız askerlerin askerlerimize saldırdığını, bunlardan üçünü öldürdüğünü ve sonra da ilerlediğini söylediler. Biz Türkler bu olaydan önce de Musadağ'da ecnebi (yani Fransız) birlikleri bulunduğundan haberdardık."

Babam bunu anlatıp kahkahalarla gülerek ekliyordu: "Zavallı Türkler saldırganın, Fransız ayakkabıları giymiş bizim keskin nişancı Arakel olduğunu nasıl bilebilirlerdi?!" Biz Musadağlılar Türklerin ordularıyla karşılaştırıldığımızda sayıca çok azdık; azdık ama cesurduk!...

Bir keresinde de yine Musadağ'da dövüşürken yağmur şiddetlendi. Düşman adım adım yukarı tırmanmaya başladı. Biz düşmanın yukarı doğru çıktığını silah seslerinden hissediyor ve anlıyorduk; ama kimsenin yerinden kıpırdamaması için emir vardı.

Ben on kadar savaşıyla Bitias'tan Kyarmer Şer'e (Karmir Jayr-Kırmızı kaya) doğru dağa çıkan bir yolu gözetliyordum. Diğer tarafta hiçbir hareket yoktu. Biz zaten düşmanın Kebusya taraflarından tırmanacak zayıf noktayı bulduğunu biliyorduk.

O gece, büyük muharebe gecesini, ulakla haber geldi: 'Gözetleme noktalarını gizli tutun; sigara içmeyin; yüksek sesle konuşmayın; ateş yakmayın. Emre karşı gelenler hemen kurşuna dizileceklerdir.' Biz birbirimize elle dokunarak haberleşecektik; dışarıdan gelen ise bildiğimiz parolayı, bir kuş sesini taklit edecekti.

Gece yarısı geçmişti ki, aniden uzaktan karmakarışık bir gürültü yükseldi; duyduklarımızın her türden silah sesleri olduğunu anladım. Gevorg: 'Eyvah! Düşman Damlacık'a çıktı!' dedi.

Ben kulak kabartıp başladım dikkatle dinlemeye. Silah sesleri yavaş yavaş dindi. Ben çocuklardan her birine yanaşıp kulaklarına şöyle fısıldadım: "Çocuklar, düşman kaçıyor, işte dinleyin!"

Çabucak hepsi de durumun böyle olduğuna ikna oldular.

Sabah habercisi gelip bize erzak getirdi ve dedi ki: 'Bu gece düşman kaçtı. Biz kayıp vermedik. Çok sayıda fişek, silah, bir at ve biraz da un ele geçirdik.'

O olaydan sonra düşman bir daha üstümüze saldırmaya cüret etmedi...

Hemşerimiz Gabagyan Yesayi zamanında bana şunları anlatmıştı: "Büyük muharebenin yapıldığı gün, akşama doğru düşman oldukça ilerledi; ama yiğitlerimizin silahlarının baskısı altında düşman geri çekilmeye mecbur kaldı. Düşman o gece bizim Sincaren Tayrı adını verdiğimiz yaylada kamp kurdu. Petros Tımlakyan bizi, 30 kişiyi çağırdı ve dedi ki: 'Aslan kardeşlerim! Eğer düşman bu gece dağda kalırsa, yarın sonumuz gelmiş olacak demektir. Güçlerimizle onlara öyle bir darbe indirelim ki, bir daha hiç unutmazsınlar. Gidin, hepiniz de fişek, tüfek, tabanca ve bomba (el yapımı bomba) temin edin ve iki saat sonra burada olun.'

Biz otuz arkadaş gittik; bir saat sonra aynı yere döndük.

Petros bizim Papaz Abraham'ı çağırdı ona şöyle dedi: 'Papaz Efendi, bize bir 'pahpaniç" duası oku; yarın cesetlerimizi bulup ayın yapamayacaksın.'

Papaz Efendi pahpaniç duasını okudu ve gitti. Biz yalnız kaldık. Petros tekrar bize döndü ve şöyle emretti: 'Şimdi, hemen şuracıkta uyuyalım.'

Biz birbirimize sarılıp, açık havada uyuduk. Ne kadar uyuduğumuzu hatırlamıyorum; ama biri

bizi 'kalk, kalk' diye drtt.

Hepimiz uyandık. Petros seslenerek Öyle dedi: 'Kardeşlerim, Şimdi Türklerin zerine gidip onları kuŐatacađız; aŐađıya doğru bir çıkıŐ yolu bırakacağız. BeŐer beŐer onların kampına yaklaŐacađız. Hepiniz uygun mevziler, çukurlar, kayalar ve siperler bulacaksınız. Ben yüksek sesle, Fransızca emir verince, siz kampın üzerine ateş etmeye baŐlar, sonra da saklanırsınız. Onlar lm korkusundan paniğe kapılıp kaçarlar.

Biz kampa yaklaŐtık; bu sırada Türklerin hepsi uykudaydı. Tek tük askerler ateş yakmıŐ, dört bir tarafta oturmuŐ sohbet ediyorlardı. Biz tam olarak mevzilerimize yerleŐmiŐtik ki, iŐaret verildi. Biz de hazırlandık. Gizemli ve sessiz karanlıktaki Petros'un Fransızca emri duyuldu: 'Dikkat! Ateş!'

Düşmanın zerine altı yerden ateş açıp bombalarımızı attık. Onların çadırlarına 20-30 metre bir mesafedeydik. O anda onların kumandanı avazı çıktığı kadar Türkçe: 'ocuklar, kellelerinizi kurtarın!' diye bağırdı.

Düşman askerleri birbirlerine ateş ederek kaçmaya baŐladılar. Kumandanın gürlemeleri, askerlerin ateŐi, bomba patlamaları öyle bir gürültü çıkardı ki, sanki gökkubbe üzerlerine yıkılmıŐtı. Önceden verilen emre uygun olarak bulunduğumuz yerlere yattık. On dakika içerisinde her Őey sona erdi. Biz ise, geldiğimiz gibi gizlice sağ salim ve moralimiz yüksek olarak kampa geri döndük.

Yerlerimize döndüğümüzde, Petros "Şimdi gidin, rahat uyuyun" dedi.

Biz de 'ev'e gidip uyuduk.

Bu sayfa Tigran Andreasyan'ın kitabında yoktur; ancak orada Öyle bir cümle var: 'Ertesi sabah duyduk ki, düşman yağmurun altında a bir gece geçirdikten sonra sabaha doğru çekilmiŐ ve uzaklaŐmıŐtır.' (sayfa 66) Ben de kendisinin (Tigran Andreasyan'ın) niye kitabında o konuya değinmediğini sordum. Yesayi amca Öyle cevap verdi: 'Ben bu olayı kendisine birkaç defa anlattım ve yazmasını rica ettim. O da yazacağı sözünü verdi; ama yazdı mı, yoksa yazmadı mı, anlayamadım.'

Musadağlı Hakob Tonikyan bana Şunları anlatmıştı: "Ben Türk askeriydim. Gece firar ettim. Kaç gün kaç gece yürüdüğümü hatırlamıyorum. Sadece geceleri yürüdüğümü hatırlıyorum; bazen kr gibi; bazen de kedi gibi, ya da hırsız gibi. A, susuz, yalınayak ve yarı ıplak. Giysilerim bana ne asker ne de köylü görünümü veriyordu; zira bana baŐlangıçta eski bir elbise vermiŐlerdi; o da belki ölmüŐ bir asker elbisesiydi. Elbise temiz değildi; ondan köpek kokusu yayılıyordu. Elbiseyi yıkadım. Dört yerinde delik vardı. Bana dediklerine göre onlar kurŐun delikleriydi. Bir gün akşama doğru saklandığım yerden Türk birliklerinin Musadağ'a doğru hareket ettiğini gördüm. Büyük bir ihtiyatla Türk birliklerini takip ediyor ve beni farketmemeleri için hep ustaca saklanıyordum. Bütün bir gece ilerleyerek gün ağarıırken Bitias yakınlarına, bildiğim yerlere ulaŐtım. O gün sık bitkiler arasında uyudum. Uyandığımda güneŐ batıyordu; ben ise asker ve top sesleri duyuyordum. Ortalık karardığında silah sesleri dindi.

Bitias'ın aşığısındaki bahçelerden geçerek başladım yavaş yavaş yukarı tırmanmaya. Nasıl tırmandığımı şimdi hatırlayamam. Bereket versin ki, farkında olmadan düşmanın ileri hatlarını geçip bizimkilerin mevzilerine yaklaşmışım. Aniden bizim lehçemizle konuşan birinin sesini duydum. Tekrar tekrar kulak kabarttım ve bunların bizimkiler olduklarına kanaat getirdim. Başladım sesin geldiği yöne koşmaya. O anda biri bana seslendi: "Dugha! ton uvın is?" ("Oğul, sen kimsin?") Ben zar zor birkaç kelime söyleyebildim: "İs im, dugha! is im" ("ben im, oğul, ben im")

Ben oturdum ve bir daha ayağa kalkamadım. Onlar kendi mevzilerinden beni çağırıyor ve şöyle bağıyorlardı: "Gel! Çabuk gel!..."

Ben ise artık ne konuşabiliyor ne de ayakta durabiliyordum. O anda ayaklarımın korkunç derecede şiştiğini farkettim. Bana sanki yere bağlıymışım gibi geliyordu. İki yiğit bana yaklaştı; onlara güçlkle "Su verin!" diyebildim...

Ondan sonrasını hatırlamıyorum. Gözlerimi tekrar açtığımda yatakta olduğumu ve yaşlı bir kadının ayaklarımdaki yaraları yıkadığını gördüm. O bana bir tabak sıcak yemek-çorba getirdi. İçtim; az sonra tekrar uyudum. Sekiz gün sonra artık kendimi iyi hissettiğimden beni tekrar cepheye göndermelerini rica ettim. Birkaç gün sonra bana silah verdiler ve birliğimi gösterdiler. Gittim; kahramanlık muharebesinin sonuna kadar dövüştüm.